



Kutatásmódszertan

3. Kérdőív- és skálaszerkesztés





Modulok áttekintése

- **Hogyan szerkesszünk kérdőívet?**
- **Egy kis tesztelmélet**
- **A kérdőíves adatgyűjtés pszichológiája**
- **A műtermék sorsa**
- **Index – skála - típus**
- **Klasszikus skálák 2: Thurstone, Likert**

➤ HÁZI FELADAT

2006.08.29.


Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

2



Hogyan szerkesszünk kérdőívet?

Kérdések típusai
 Milyen a jó kérdés?
 Milyen a jó kérdőív?

03 • KÉRDŐSZERKESZTÉS 

○ A kérdések típusai 1.

Formájuk szerint:


- ▶ *nyitott / zárt*

A válaszadás módja szerint:

- ▶ *egy válasz adható / több válasz adható*
- ▶ *táblázatos (mátrix)*
- ▶ *rangsorolósos*
- ▶ *...*

○ *A kiosztott kérdőíveken keressünk példákat!*

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 4

03 • KÉRDŐSZERKESZTÉS 


○ A kérdések típusai 2.

Funkciójuk szerint:

- ▶ *főkérdés: a vizsgált témához szorosan kapcsolódó*
- ▶ *demográfiai kérdés: pl. nem, kor, iskolai végzettség*
- ▶ *feltételes (szűrő) kérdés: ha csak a válaszolók egy részének kell kitöltenie*
- ▶ *kiegészítő kérdés: pl. ráhangoló, levezető, ellenőrző kérdés*

○ *A kiosztott kérdőíveken keressünk példákat!*

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 5

03 • KÉRDŐSZERKESZTÉS 

○ Milyen a jó kérdés, attitűdtétel?

- ▶ világosan, közérthetően megfogalmazott;
- ▶ egyértelmű (nem lehet többféleképpen értelmezni);
- ▶ rövid (amennyire csak lehet);
- ▶ nem használ sugalmazó kifejezéseket;
- ▶ elfogulatlan, semleges;
- ▶ egyszerre csak egy dologra kérdez rá.

○ *A kiosztott kérdőíveken keressünk példákat a „jó” és „rossz” kérdésekre!*

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 6

03 • KÉRDŐSZERKEZTÉS

Milyen a jó kérdőív?

- ▶ áttekinthető (optimális elrendezésű, méretű);
- ▶ nem túl hosszú (de nem is spórol nagyon a hellyel)
- ▶ instrukcióval vezeti a válaszolót
- ▶ átgondolt rajta a kérdések sorrendje
- ▶ +/- állítások egyaránt szerepelnek benne
- ▶ a kódolás elő van rajta készítve (pl. szélen kódkockák)

☺ **A kiosztott kérdőíveken keressünk példákat a „jó” és „rossz” kérdőív-megoldásokra!**

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 7

Egy kis tesztelmélet

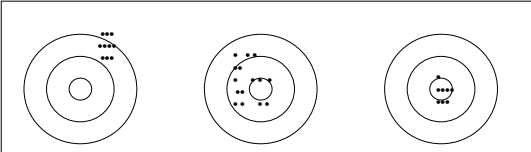
A jó skála
Reliabilitás
Validitás
Jó skála készítése
Mérési szintek

03 • TESZTELMELET

A jó skála

A skála jóságának megítélési szempontjai:

- ▶ megbízhatóan méri, amit mér (reliabilitás)
- ▶ azt méri, amire készült (validitás)



Megbízható, de nem érvényes (Érvényes, de) nem megbízható Megbízható és érvényes

(Babbie, 167. o. alaján)

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 9

08 • TESZTELMELET

○ Reliabilitás

- ▶ **külső:** az időbeli stabilitás kérdése
teszt-reteszt, azaz a megismételt mérések közötti korreláció
- ▶ **belső:** konzisztencia a tételek között
 - ▶ **Split-half:** azaz a kettéosztott skála két itemcsoportjának korrelációja
 - ▶ **Cronbach alfa:** az összes lehetséges felezés korrelációinak átlagolása
($\alpha = 0,7$ felett elfogadható, $\alpha = 0,8$ felett jó)

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 10

08 • TESZTELMELET

○ Validitás

Típusai:

- ▶ **Külső** (általánosíthatóság): a minta alapján kifejlesztett kérdőív alkalmazható-e a nagyobb/más populációra? (ld. kultúrközi szempont)
- ▶ **Szerkezeti:**
 - tartalmi („face”): „ránézésre” van-e köze a vizsgált kérdéshez: lefedik-e a kérdések a vizsgált dimenziót?
 - konstruktum a kérdések azokat az absztrakt változókat reprezentálják-e, amelyeket mérni szeretnénk?
 - kritérium-orientált: külső kritériumokkal (pl. más mérőeszközökkel) való összevetés alapján megfelelő-e? (konvergens és diszkriminatív validitás)

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 11

08 • TESZTELMELET

○ Jó skála készítése

A jó skála készítésének lehetséges eljárásai:

- ▶ **előtesztelés (pilotvizsgálat)** Előzetes tesztelés egy korlátozott mintán, ami lehetőséget ad a (formai, tartalmi, logikai) hibák kijavítására.
- ▶ **itemszelekció - itemanalízis** Amely itemek kihagyásával nem romlik, vagy kifejezetten javul a teszt megbízhatósága, azok rosszul mérő, tehát kihagyandó/javítandó itemek.
- ▶ **standardizálás – kritériumcsoportok alapján** nagy, reprezentatív mintával kitöltetjük, és ez alapján felállítjuk a normákat az egyes csoportokra vonatkozóan. (pl. /IQ, szorongásmérő stb./ teszt övezeteinek megadása)

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 12



A kérdőíves adatgyűjtés pszichológiája

A kutató elvárásai
 A válaszadó lehetséges torzításai
 Kérdezési módok: típusok
 A kérdés néhány tipikus módjának hatásai
 Kérdezési módok: előnyök, hátrányok



A kutató elvárásai

A kutatás legkülönbözőbb szakaszaiban hatnak:

- ▶ A „zárt vagy nyitott kérdés” dilemmája (mindkettő lehetőséget ad a torzításra).
- ▶ Elővizsgálat fontossága (kvalitatív elővizsgálat megóv a nagy tévedésektől a konceptualizálásban).
- ▶ A következtetések levonásakor is torzíthatunk (pl. faktorok elnevezése).
- ▶ A személyes kérdéssel felvett válaszokat a kérdézők is befolyásolhatják.



A válaszadó lehetséges torzításai

A válaszadás lépései: meghatározzák a választ, de rejtve maradnak
 kérdés → megértés → előhívás → ítélet → válasz

Tipikus rejtett tényezők a válaszadásban:

- ▶ Értelmezési keret (tény- ill. attitűdkérdéseknél is)
- ▶ Hajlam az egyetértésre
- ▶ Szociális kívánatosság/normák szerepe
- ▶ Motiváció a pontosságra
- ▶ Főbb képességek: olvasás, figyelem, némi számtani, esetleg számítógépes

03 • ADATGYŰJTÉS PSZICHOLOGIAJA

Kérdezési módok: típusok

ALAPTÍPUSOK	<i>alesetek</i>	számítógépes támogatással
Önkitöltős	↑ <i>személyesen</i> ✉ <i>postán</i> 📧 <i>e-mailben</i> 📰 <i>újságban</i>	→ <i>Internetes</i> → <i>CASI (pl. floppy)</i>
Megkérdezéses ↑ (kérdőbiztossal) ↓ Fontos: a jó felkészítés!	↑ <i>személyesen</i> ☎ <i>telefonon</i>	→ <i>CASI</i> → <i>CATI</i>

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 16

03 • ADATGYŰJTÉS PSZICHOLOGIAJA

A kérdés néhány tipikus módjának hatásai

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 17

03 • ADATGYŰJTÉS PSZICHOLOGIAJA

Kérdezési módok: előnyök hátrányok

Alkalmazhatóság: előnyök és hátrányok

	<i>előny, használhatóság</i>	<i>hátrány, problémák</i>
Önkitöltős 	olcsó és gyors, kényes kérdéseknél jó	alacsonyabb válaszarány rosszabb minőségű adatok
Megkérdezéses ↑	jobb minőségű adatok kevesebb kihagyás, félreértelmezés, személyes megfigyelés gazdagítja, rugalmasabb) magasabb válaszarány	✗ idő- és költségigényes nem minden célcsoportot tud elérni A kérdezők szubjektivitása, becsületessége

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 18

03

LIKERT PROJEKT

2.

Nézzük meg az összegyűjtött kérdéseket!

- ☺ **Értékeljük a kérdéseket!**
(melyik miért nem jó, hol a hiba?)
- ☺ **Írjunk instrukciót a kérdőívhez!**
- ☺ **Tervezzük meg a külalakját!**
- ☺ **Házi feladat: Mindenki töltsesse ki 2 emberrel!**
- ☺ **Adatbevitel excel fájlba!** (ld. > [keretfile](#))

✉ moodle.etr.elte.hu (3.óra: Likert-projekt 2.)
(⇒ itemanalízis következik!)

2006.08.29. 19
Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

03

Alapolvasmányok

Hogyan szerkesszünk kérdőívet?
Babbie, E. (2003) Kérdőíves vizsgálatok In *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó. 278-304.

Egy kis tesztelmélet
Babbie, E. (2003) A mérés minősége. In *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó. 161-180.

Szokolszky Á. (2004) A kérdőív érvényességének és a megbízhatóságának ellenőrzése. In *Kutatómunka a pszichológiában*. Budapest: Osiris Kiadó. 353-366.

A kérdőíves adatgyűjtés pszichológiája
Szokolszky Á. (2004) A válaszadás érvényességét veszélyeztető tényezők. In *Kutatómunka a pszichológiában*. Budapest: Osiris. 333-360.

A műtermék sorsa
McGuire, W. (2001) *Makacs nézetek és a meggyőzés dinamikája*. Budapest: Osiris Kiadó. 78-88.


Indexek, tipológiák
Babbie, E. (2003) Indexek, skálák, tipológiák. In *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó. 174-200.

Klasszikus skálák készítése 2.: Thurstone- és Likert-skála
Stahlberg, D. és Frey, D. (1995) Attitűdök I. Struktúra, mérés és funkciók: Az attitűdmérés klasszikus megközelítései. In: Hewstone, M. et alii (szerk.) *Szociálpszichológia*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó. 167-171.

2006.08.29. 20
Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

Vége

Készült: ELTE PPK
Pszichológiai Intézetében
moodle.etr.elte.hu





A műtermék sorsa

A műtermékről öt felvonásban
Műtermék? Nézőpont kérdése
Egy példa: társas kívánatosság hatása
Nézzünk más példákat!

08 • A MŰTERMÉK SORSÁ



Egy műtermék életének öt felvonása

A kutatók viszonya a műtermékhez különböző szakaszokon át alakul:

1. Figyelmen kívül hagyás szakasza
2. Leleplezés és kizárás, mint megküzdési mód
3. Becslés és korrekció, mint megküzdési mód
4. A csökkentés vagy megelőzés, mint megküzdési mód
5. A műtermék hasznosítása

2006.08.29.

Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

23

08 • A MŰTERMÉK SORSÁ



Műtermék? Nézőpont kérdése


- ▶ Bölcs az a kísérletező, aki tudja, mi a műtermék a kimutatott főhatások közül.
- ▶ Még bölcsőbb az a kutató, aki észreveszi, hogy ami ma műtermék, az holnap érdekes független változóvá válhat.
- ▶ Sőt egyidejűleg is elképzelhető, hogy ami az egyik kutatónak műtermék, az a másoknak releváns változó az elmélete szempontjából.

2006.08.29.

Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

24

03 • A MŰTERMÉK SORSÁ




○ Egy példa: egyetértés

(Hajlam a kérdezővel való egyetértésre)

1. Sokáig nem veszik figyelembe (ld. F-skála)
2. Kizárják az ilyen válaszokat, válaszadókat
3. Csapdaskálák alkalmazásával (pl. MMPI K-skálája), más mutatók (MMPI más skálái) korigálhatók.
4. Megelőzőként (csökkentésként) pozitív és negatív állításokat egyaránt használnak (anonimitást hangsúlyozzák stb.).
5. Az önmonitorozás mint személyiségváltozó használata.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 25


03 • A MŰTERMÉK SORSÁ



○ Nézzünk más példákat!


- ☺ *Más példák?*
 - „nem tudom” válaszok
 - sorrendi hatás
- ☺ *Végig tudjuk vezetni mind az öt lépést?*
- ☺ *Mi a tanulsága mindennek a kutatások tervezésére?*
 - ismert műtermékek hatása mellett a még fel nem tártakra is „gyanakodjunk”
 - figyelmen kívül hagyás < kizárás < korrekció < megelőzés

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 26



○ Index – skála – típus


Index és skála
Indexszerkesztés
Skálaszerkesztés
Tipológiák

03 • INDEXEK, TIPOLÓGIÁK 

○ Index és skála

<p>Index</p> <p>egyes jellemzők értékeinek egyszerű összeadásával</p> <p>egyforma súlyú itemek</p> <p style="text-align: center;">ordinális mérésrel szolgál</p> <p style="text-align: center;">rangsorolja az embereket (más egységeket)</p> <p style="text-align: center;">több változóból számított, összetett mérőeszköz</p>	<p>Skála</p> <p>jellemzőkre adott válaszmintázatokhoz rendelünk értéket</p> <p>különböző súlyú itemek (itemek hierarchiája)</p>
---	--

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 28


03 • INDEX, SKÁLA, TÍPUS 

○ Indexszerkesztés

- ▶ **Itemek kiválasztása**
 - érvényesség ránézésre
 - egy dimenziót mérjünk (általánosság-specifikusság)
 - válaszok megoszlása szerint
- ▶ **Empirikus összefüggések vizsgálata**
 - kétváltozós összefüggések
 - többváltozós összefüggések
- ▶ **Indexpontszámok meghatározása**
- ▶ **Index érvényességének vizsgálata**

Babbie, 2003: 175-190.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 29

03 • INDEX, SKÁLA, TÍPUS 


○ Skálaszerkesztés

Különböző skálaszerkesztési eljárások léteznek:

- ▶ Bogardus-skála
- ▶ Thurstone-skála
- ▶ Likert-skála
- ▶ Guttman-skála
- ▶ Szemantikus differenciál (Osgood)

Babbie, 2003: 190-197

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 30

03 • INDEX SKÁLA TÍPUS 

Tipológiák

A tipológiák

- ▶ nem ordinális szintű, hanem kategoriális összetett változók;
- ▶ két vagy több változó metszéspontján képeznek különböző kategóriákat (típusokat).

☐ *A példán a nemből és a hajszínből képezhetünk típusokat.*

☐ *Mik lehetnek a típusképző változó kategóriái?*

☐ *Milyen más példát tudnánk mondani?*


	Férfi	Nő	Össz.
Szőke	11	23	34
Barna	25	18	43
Össz.	36	41	77


	X1	X2	Össz.
Y1	11	23	34
Y2	25	18	43
Össz.	36	41	77

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 31

Klasszikus skálák 2.: Thurstone- és Likert-skála

A szerkesztés menete (5 lépésben)
Értékelés: előnyök
Értékelés: hátrányok



03 • THURSTONE ÉS LIKERT 

A szerkesztés menete

1.	Itemsorozat gyűjtése
THURSTONE	Sok (pl. 100) állítás, vélemény gyűjtése, melyek reprezentálják az attitűd teljes kontinuumát (nagyon kedvezőtlentől a nagyon kedvezőig)
LIKERT	Nagyszámú (pl. 100) állítás gyűjtése, pozitív/negatív vélemény és érzések kifejezésével.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 33

03 • THURSTONE ÉS LIKERT

○ A szerkesztés menete

2.	Itemek értékelése
THURSTONE	Nagyszámú bíráló intenzitásuk szerint 11 csoportba sorolja az itemeket. $\overline{1} \quad \overline{2} \quad \overline{3} \quad \overline{4} \quad \overline{5} \quad \overline{6} \quad \overline{7} \quad \overline{8} \quad \overline{9} \quad \overline{10} \quad \overline{11}$
LIKERT	Nagyszámú válaszadó ötfokú skálán értékeli a tételeket. (pl. -2 - +2) -2 -1 0 +1 +2

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 34

03 • THURSTONE ÉS LIKERT

○ A szerkesztés menete

3.	válaszok értékelése
THURSTONE	A skálatétel értéke a bírálók válaszainak mediánja (1-11 között)
LIKERT	az értékelők válaszainak átlaga (-2 és +2 között)

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 35

03 • THURSTONE ÉS LIKERT

○ A szerkesztés menete

4.	Itemszelekció
THURSTONE	a) egész kontinuumot (1-11) lefedő, egyenlő távolságra lévő itemek b) azokat tartják meg, amelyek besorolásában egyetértés van, és c) amelyek differenciálnak a válaszok intenzitásának megfelelően (egy adott fokozatra a legtöbben választják)
LIKERT	<u>Itemanalízis</u> : az egyes item és az összpontszám korrelációja alapján kihagyják a nem illeszkedő tételeket.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 36

08 • THURSTONE ÉS LIKERT

○ A szerkesztés menete

5.	Egyének pontozása
THURSTONE	A skála végső pontszámát a választott (azaz „igen”-nel elfogadott) tételek skálaértékének átlaga adja.
LIKERT	A skála végső pontszámát az egyes tételekre adott értékelő válaszok összege adja. (De: érdemes itt is átlagolni ha vannak megválaszolatlan tételek!)

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 37

08 • THURSTONE ÉS LIKERT

○ Értékelés: előnyök

	LIKERT	THURSTONE
ELŐNYÖK	Gyorsan nagy mennyiségű adat gyűjtése Könnyű feldolgozhatóság	
	Összehasonlításra jól használható Kevésbé költséges és bonyolult.	Abszolút besoroláshoz jól alkalmazható

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 38

08 • THURSTONE ÉS LIKERT

○ Értékelés: hátrányok

	LIKERT	THURSTONE
HÁTRÁNYOK	alapfeltevése az egydimenziós attitűd (csak értékelő töltetet mér hagyományosan) ordinális skála (gyakran tekintik intervallumnak statisztikailag!)	
	„közepes” válaszokat nem jól kezeli	Szóródó válaszok esetén pontatlanná válik.

➤ HÁZI FELADAT

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 39



Mellékletek

Mérési szintek
Itemanalízis outputja
Keretfile
Milyen a jó kérdező



Mérési szintek

- ▶ nominális: 1: ♀ | 2: ♂ (ffi/nő)
a szám csak megnevezésre szolgál [További példák?](#)
- ▶ ordinális: 1: ♀ 2: ♂ 3: ♀ ... (kisgyerek/fiatal/felnőtt)
a szám sorrendet jelöl [További példák?](#)
- ▶ intervallum: 100: ♀ 111: ♀ 121: ♀ (IQ)
a szám egyenlő közökkel tagolt sorrendet jelöl [További példák?](#)
- ▶ arány: 1: ♀ ... 21: ♀ ... 31: ♀ ... (életkor)
a szám egyenlő közökkel tagolt sorrendet jelöl
+ van valódi nullpontja a skálának (így az elemek arányának is van jelentése) [További példák?](#)

2006.08.29.

Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

41



Itemanalízis output

skála tételei

N: kitöltötte 60 fő

range: terjedelem

minimum-maximum

mean: átlag

Std.deviation: szórási

„rossz” tételek

(alacsony item-totál korreláció)

ITEMANALÍZIS: LEÍRÓ STATISZTIKAI ADATOK:

Descriptive Statistics						
	N	Range	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
A1	60	2	1	3	1,15	,40
A2	60	4	1	5	2,10	,19
A3	60	3	1	4	2,12	,94
A4	60	4	1	5	1,62	1,03
A5	60	4	1	5	3,47	1,31
A6	60	4	1	5	2,73	1,21

ITEMANALÍZIS: ITEM-TOTÁL KORRELÁCIÓK (SPSS OUTPUT):

Item-total Statistics						
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Totál Correlation	Item-Totál Correlation	Alpha if Item Deleted	Alpha
A1	189,2600	408,1568	-.1881	.7779		
A2	186,8100	789,2648	-.1887	.7678		
A3	186,7833	399,8336	-.1887	.7748		
A4	187,2933	397,1216	-.2283	.7736		
A5	185,4333	383,9107	-.4272	.7670		
A6	186,1667	383,4972	-.4779	.7661		

2006.08.29.

Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

42

> A JÓ SKÁLA
> HÁZI FELADAT
> LIKERT SZERKESZTÉSE

03

○ Keretfile

az adatbevitelhez excel formátumban készített keretfile moodle-ről letölthető!

változók (kérdések) →
 esetek (kitöltők) →
 adatok →

	1	2	3	4	5	...
1	1	3	4	2	5	...
2	2	3	4	2	3	...
...

➤ HÁZI FELADAT


2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 43

03

○ Milyen a jó kérdező?

(Ha a kérdőívet kérdezőbiztos tölti ki.)

- ▶ udvarias, jó benyomást kelt
- ▶ pontosan és becsületesen lekérdez
- ▶ „átlagos” külsejű
- ▶ jól időzíti a kérdésezést
- ▶ fesztelen légkört tud kialakítani
- ▶ pontosan lejegyzí a válaszokat
- ▶ rugalmasan igazodik a válaszoló tempójához



➤ A KUTATÓ ELVÁRÁSAI

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 44
